

Verantwoord beleggen in ontwikkeling

Editie 2022/2023

De volgende stappen
Verdere uitwerking van ons
ESG-beleid

Biodiversiteit
Het gezamenlijke belang van
gezonde ecosystemen

Activiteiten SPMS 2022
Stemmen, engagement
en meer

Ons ESG-beleid

Dit is alweer ons tweede ESG-jaarverslag (Environmental, Social en Governance). In de afgelopen periode hebben we veel stappen gezet. We hebben de instrumenten om ons ESG-beleid vorm te geven uitgebreid. Middelen als stemmen, uitsluiting en engagement zetten we al in. Daaraan hebben we de doelstelling toegevoegd dat onze beleggingsportefeuille eind 2025 voor minstens 10% uit impactbeleggingen bestaat. Dit zijn beleggingen die niet alleen een rendementsdoel hebben, maar ook beogen een positieve en meetbare bijdrage te leveren aan de wereld om ons heen. Het is tot dusverre een uitdaging om beleggingen te vinden die goed in onze portefeuille passen en die werkelijk impact maken – met greenwashing is niemand gebaat.

In dit jaarverslag komen de instrumenten waarmee SPMS het beleggingsbeleid vormgeeft in verschillende interviews aan de orde. Zo legt Follow This-oprichter Mark van Baal uit waarom hij engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen effectiever acht dan uitsluiting. Dat is een boeiende en in de pensioensector actuele discussie. Tom van Rijsewijk, die als managing director bij Macquarie Group twee infrastructuurfondsen beheert waarin ook SPMS belegt, vertelt welke

afwegingen zijn team maakt bij de selectie van investeringsprojecten.

Ook nieuw is dat SPMS biodiversiteit heeft gekozen als thema, naast milieu en volksgezondheid. In dit jaarverslag vertelt Merel Hendriks, voorzitter van de Werkgroep Biodiversiteit van het Platform duurzame financiering van De Nederlandsche Bank, welke rol zij voor pensioenfondsen ziet om biodiversiteit te bevorderen.

Verheugend is dat uit het onlangs gehouden risicopreferentieonderzoek blijkt dat meer dan de helft van de SPMS-deelnemers een positieve houding heeft ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen door SPMS, zelfs als dat zorgt voor een beperkter rendement op pensioenbeleggingen. Tijdens de laatste Vergadering van Afgevaardigden afgelopen maart werd overwegend positief gereageerd op ons ESG-beleid. Dat steunt ons in de gedachte dat we op de goede weg zijn.

Kees Vermeij
Voorzitter *beleggingsadviescommissie*

Deze uitgave wordt primair digitaal verzonden aan onze deelnemers en andere betrokkenen. Daarnaast is er een beperkt aantal exemplaren op 100% gerecycled, FSC-gecertificeerd papier beschikbaar.

Inhoud

p. **04**
Interview

SPMS-bestuurslid Mark Stoutjesdijk:
“De afgelopen jaren hebben we flinke stappen gezet in ons nieuwe beleid”

p. **07**
Verantwoord beleggen
De volgende stappen in de uitwerking van het ESG-beleid

p. **11**
Interview
Anesthesioloog Martijn Brakman: “We proberen anesthesiedampen af te vangen met filters die gerecycled kunnen worden”

p. **12**
Interview
Tom van Rijsewijk, managing director bij Macquarie Groep

p. **14**
Thema
Biodiversiteit

p. **18**
Interview
Merel Hendriks, voorzitter Werkgroep Biodiversiteit Platform duurzame financiering van De Nederlandsche Bank

p. **20**
Interview

Mark van Baal, Follow This: “Je stem gebruiken is effectiever dan uitsluiten”

p. **27**
Resultaten verantwoord beleggen
Terugblik op onder andere engagement en stemgedrag in 2022 en vooruitblik 2023

Interview met Mark Stoutjesdijk

‘Het afgelopen jaar hebben we flinke stappen gezet met de integratie van ESG’

‘Je moet ervoor zorgen dat je je pensioen geniet in een wereld waar nog iets te genieten valt’, zegt SPMS-bestuurslid Mark Stoutjesdijk. ‘Daarom voert SPMS een ESG-beleid (environment, social, governance) waarmee we bijdragen aan een leefbare wereld nu en in de toekomst.’

Hoe kijken de deelnemers van SPMS naar duurzaam beleggen?

‘Gevarieerd. In klankbordgroepen proberen we de mening van deelnemers te peilen. Dan nodigen we hen uit om met ons te praten over ESG-beleid. Daar zit natuurlijk een bias in: de mensen die deelnemen vinden ESG heel belangrijk of ze zijn er juist tegen. Ook doen we periodieke risicopreferentieonderzoeken waarin ESG een onderdeel is. De uitkomst is dat met name jongere deelnemers maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk vinden, maar ook daarin zijn nuances. Zelf vermoed ik dat de urgentie van ESG de komende jaren zal toenemen, waardoor meer deelnemers zullen zeggen dat dit een onderwerp is waar je niet omheen kunt.’

Ben je zelf anders gaan kijken naar verantwoord beleggen?

‘Ik denk het wel. Voordat ik drie jaar geleden aspirant-bestuurslid van SPMS werd en vervolgens bestuurslid, vond ik ook wel dat de financiële sector een bijdrage moest leveren. Maar het hoe had ik niet scherp. Dat vind ik ook nu nog een flinke uitdaging. Gelukkig krijgen we ondersteuning van het bestuursbureau en externe partijen. Ik heb wel gemerkt dat er in de pensioenwereld voor ESG een jaar

of vijf geleden niet veel belangstelling was, maar dat het opeens naar voren kwam als iets heel belangrijks voor pensioenfondsen en de financiële sector. Pensioenfondsen moesten de vraag beantwoorden: kijk ik alleen naar de financiële resultaten voor de deelnemers, of besteed ik ook aandacht aan ESG-aspecten? Dat is echt een verschuiving. Ik denk dat mijn gedachten gaandeweg ook veranderd zijn.'

Is dat een tegenstelling, zorgen voor een goed pensioen en aandacht besteden aan ESG?

'Ik vind van niet. Een goed basispensioen voor de deelnemers is het belangrijkste. Zij moeten erop kunnen vertrouwen dat het

financieel goed geregeld is. Maar je moet er ook voor zorgen dat je je pensioen kunt genieten in een wereld waar nog iets te genieten valt. Bovendien kan klimaatverandering effect hebben op je investeringen, dus geen rekening houden met ESG is een risico voor beleggers. Ook kun je als pensioenfonds investeringen doen die een positieve, intentionele impact hebben op de samenleving. Wij kiezen ervoor om een deel van onze beleggingsportefeuille te laten bestaan uit zogenoemde impactbeleggingen.'

Hoe kun je als pensioenfonds invloed uitoefenen op bedrijven die slecht scoren op ESG?

'We voeren een engagementbeleid, waarin we de bedrijven waarin we beleggen aanspreken op hun verantwoordelijkheid. Engagement kan leiden tot beleidsveranderingen. Als het engagement niet naar behoren verloopt, kunnen we bedrijven uiteindelijk uitsluiten. We hebben daarvoor een watchlist gemaakt van bedrijven waaraan we specifiek aandacht besteden. Soms zijn dat lastige keuzes. Blijf je in een bedrijf investeren, zodat je inspraak hebt? Of stap je eruit? Dat zijn verschillende benaderingen van hetzelfde probleem. Sommige pensioenfondsen zijn uit Shell gestapt. SPMS kiest ervoor om in gesprek te blijven. Daarnaast kan ook stemmen een manier zijn om invloed uit te oefenen. Je kunt tegen een voorstel van een bedrijf stemmen omdat je er tegen bent, maar ook als je vindt dat het niet ver genoeg gaat. Dan vind je het wel een stap in de goede richting, maar de stap is te klein.'

Loopt SPMS vergeleken met andere pensioenfondsen voorop in het ESG-beleid?

'Wij willen onze ESG-doelstellingen zorgvuldig invoeren, als een geïntegreerd geheel. Dat kost tijd, waardoor de veranderingen bij SPMS misschien iets minder snel zichtbaar

werden dan bij andere fondsen. We hebben bijvoorbeeld goed gekeken hoe we ervoor kunnen zorgen dat maatschappelijk verantwoord beleggen terugkomt in alle onderdelen van onze beleggingscyclus. Dat betekent dat we ESG een belangrijk onderdeel hebben gemaakt bij heel veel stappen in het proces, zoals de keuze voor een bepaald type belegging, de keuze voor een manager, of de jaarlijkse evaluatie van die manager. In al die stappen kijken we hoe het zit met klimaataspecten, met governance-aspecten, met sociale aspecten. Het afgelopen jaar hebben we ook flinke stappen gezet in de implementatie van het nieuwe beleid, je ziet de veranderingen nu echt gebeuren. En, ook heel belangrijk, in 2023 zullen we aan onze deelnemers steeds meer gaan rapporteren over de impact van onze beleggingen.'

Wat doe je zelf?

'We wonen in een jarendertighuis. Dat hebben we flink geïsoleerd. Ook hebben we zonnepanelen. En een warmtewisselaar die de warmte van rioolwater gebruikt voor het verwarmen van schoon water. Dat zijn stappen waarmee ons energieverbruik flink omlaag gegaan is. We vliegen minder en rijden een hybride auto. Het zijn kleine stapjes, maar we proberen het zo goed mogelijk te doen.'

'Bovendien kan klimaatverandering effect hebben op je investeringen, dus geen rekening houden met ESG is een risico voor beleggers.'

Verantwoord beleggen: nieuwe stappen

Drie pijlers

In 2022 heeft SPMS de aanpak rond verantwoord beleggen verder vormgegeven - na het opstellen van het ambitieuze plan in 2021. Een uitgebreid plan waarmee we ESG nog nadrukkelijker integreren in onze beleggingen. Deze ambitie werkt nu al door in veel wat we op beleggingsgebied doen.

Onze ESG-ambities leunen op drie pijlers:

1

Inspelen op de transitie naar een duurzamere economie

2

Negatieve impact verkleinen

3

Positieve impact vergroten

In de eerste plaats zien we een transitie naar een duurzame en klimaatbestendige economie. SPMS wil de risico's en kansen van deze transitie in kaart brengen (en houden) en onze beleggingen daarop aanpassen.

Met deze doelstelling hebben we een financieel vizier. Duurzaamheidsvraagstukken leveren namelijk zowel beleggingsrisico's als - kansen op. Deze risico's en kansen wegen we zorgvuldig

mee in de samenstelling van onze beleggingsportefeuille. Risico's zien wij vooral bij bedrijven die te weinig of te langzaam de transitie maken naar een klimaatbestendige economie. Daarentegen denken wij dat bedrijven die graag deze transitie willen maken, aantrekkelijk voor SPMS kunnen zijn.

Een belangrijke stap in het verkleinen van negatieve impact is het terugbrengen van de CO₂-uitstoot. Wij willen

Vijf instrumenten waarmee we onze ESG-ambities waarmaken

dat onze beleggingen uiterlijk in 2050 in lijn zijn met het Parijs-akkoord, als onderkenning van de financiële en maatschappelijke implicaties van klimaatverandering. Uiteraard hebben we daarbij tussentijdse doelen voor de CO₂-reductie, ten eerste in 2025 en daaropvolgend in 2030.

Onze doelstelling om de positieve impact van onze beleggingen op de wereld te vergroten is onder andere verbonden met onze ambitie om meer te investeren in impact beleggingen.

1. Engagement

Wij gaan met bedrijven in gesprek over hun beleid en activiteiten, met het doel om verbeteringen op het gebied van mens, milieu en maatschappij te realiseren. Dit noemen we 'engagement'.

Deze gesprekken voeren we met individuele ondernemingen, maar ook met groepen ondernemingen, bijvoorbeeld binnen sectoren of regio's. Hiermee willen wij ernstige schendingen van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu, gezondheid, klimaat en corruptie voorkomen of mitigeren. Portefeuille-uitsluitingen willen wij beperkt houden. Enerzijds omdat wij als actieve aandeel- en obligatiehouder onze invloed willen uitoefenen, en anderzijds omdat academisch onderzoek laat zien dat actief engagement bevorderlijk uitwerkt op de waarde van een onderneming.

2. Uitsluiting

Het invloed uitoefenen op bedrijven, het zogenaamde "engagement", is vanaf 2022 minder vrijblijvend geworden door onze Watchlist Procedure. Bedrijven met een lage ESG-score en waarbij geen positieve response is op engagement worden opgenomen op de watchlist en kunnen op termijn worden uitgesloten.

Daarnaast zijn er bepaalde sectoren en/of bedrijven die wij sowieso uitsluiten omdat het product of bedrijfsmodel in strijd is met de waarden van SPMS [zie kader uitsluiting]. Wel is het zo dat voor SPMS het in gesprek blijven met bedrijven de voorkeur heeft boven uitsluiten.

3. Stembeleid

Naast de gesprekken met bedrijven oefenen we ook invloed uit door te stemmen op de aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde bedrijven. Op een aandeelhoudersvergadering legt een bedrijf verantwoording af aan zijn aandeelhouders – waaronder dus SPMS – en legt het belangrijke beslissingen aan hen voor. SPMS is bij een flink deel van haar beleggingen aandeelhouder. Met ons stemrecht hebben wij daardoor invloed op de bedrijfsvoering.

SPMS stemt vaak mee met *Follow This* bij klimaatresoluties. Dit is een vereniging die zich als aandeelhouder actief opstelt tijdens aandeelhoudersvergaderingen van bijvoorbeeld grote oliemaatschappijen. Oprichter Mark van Baal is er van overtuigd dat alleen de dwingende hand van aandeelhouders bedrijven als Shell, BP en Total een duurzame koers kunnen laten varen. Zie op pagina [pagina nummer] een uitgebreid interview met Mark van Baal.

4. ESG integratie

Wij gebruiken zogenaamde ESG-criteria voor veel van onze beleggingen. ESG staat voor Environmental, Social and Governance. ESG integratie wil zeggen dat de door SPMS aangestelde vermogensbeheerders duurzaamheid meenemen bij het maken van investeringsbeslissingen. Bijkomend voordeel hiervan is dat positieve ESG-prestaties van een onderneming kunnen bijdragen tot betere financiële prestaties op de lange termijn. Daarom is het des te waardevoller om ESG-criteria mee te nemen.

5. Impact beleggen

Voor een positieve impact kiest SPMS voor beleggingen die naast een financieel rendement ook een intentioneel gunstige invloed op de maatschappij hebben. Met deze beleggingen gaan we een stap verder dan maatschappelijk verantwoord beleggen: het doel van de belegging moet mede zijn een verbetering van duurzaamheid. Eind 2025 wil SPMS minimaal 10% van haar vermogen onderbrengen in deze zogenoemde impactbeleggingen. In deze impactbeleggingen kijken we over de volle breedte naar de mogelijkheden, maar het ligt voor de hand dat klimaat en volksgezondheid bijzondere aandacht krijgen.

ESG-factoren spelen een rol bij al onze beleggingen. Vanuit deze brede context voelen wij een intrinsieke verantwoordelijkheid om bij de investering van pensioenpremies aandacht te hebben voor duurzaamheid en negatieve impact van investeringen waar mogelijk te beperken of te vermijden.

Meer dan rendement, risico en kosten

Om een welvaartsvast pensioen te bereiken, staan traditioneel rendement, risico en kosten centraal. In de afgelopen jaren is hier een vierde factor bijgekomen: duurzaamheid. Een factor met een belangrijke én nog steeds groeiende rol.

Duurzaam beleggen beperkt zich niet tot bijvoorbeeld het klimaat. Het brede spectrum kunt u bekijken vanuit drie grote invalshoeken, die samenkomen in het Engelse begrip ESG: de afkorting voor Environmental, Social en Governance.

Het onderdeel 'environmental' omvat verschillende zaken op het gebied van milieu. Bijvoorbeeld hoe bedrijven omgaan met energieverbruik, watergebruik, afval, verontreiniging, broeikasgassen, ontbossing en dus in hoeverre ze bijdragen aan klimaatverandering of juist het voorkomen daarvan.

De toename van CO₂-uitstoot leidt bijvoorbeeld tot onomkeerbare klimaatveranderingen met grote maatschappelijke-, maar ook directe en indirecte financiële gevolgen.

Het menselijke aspect zien we vooral terug onder 'social'; hoe behandelt een bedrijf haar eigen mensen? Zijn er veilige werkomstandigheden, is er aandacht voor diversiteit en krijgen medewerkers gelijke kansen? Maar ook de omgang met de rechten van mensen buiten de organisatie zijn belangrijk. Bijvoorbeeld van de mensen in de gebieden waar het bedrijf haar activiteiten ontplooit of de mensen die een rol spelen in de toeleveringsketen. Op sociaal gebied zijn er nog veel misstanden, mensenrechtenschendingen, kinderarbeid, uitbuiting, maar denk ook aan de beperkte toegang tot betaalbare medicijnen.

Hoe het bedrijf zelf wordt bestuurd, zien we terug in 'governance: leeft een bedrijf wet en regelgeving na, hoe is de beloning van de bestuurders, hoe gaat men om met belasting, corruptie en omkoping? Juist vanuit onze positie als aandeel- en obligatiehouder onderschrijven wij het belang van een gezonde corporate governance.

Regelgeving

SPMS is bij duurzaam en verantwoord beleggen gebonden aan nationale en internationale wet- en regelgeving. De informatievervalsingsverordening (SFDR) is een Europese Verordening die SPMS verplicht om aan deelnemers informatie te verschaffen over duurzaamheid.

SPMS voldoet graag aan de Verordening, want de verplichtingen uit de Verordening sluiten aan bij ons beleggingsbeleid 2020-2025 en passen uitstekend bij onze wens om transparant te zijn over ons beleggingsbeleid.

Bekijk ons beleid en de rapportages op spms.nl/beleggingsbeleid

SPMS scherpt het uitsluitingsbeleid aan

SPMS hanteert een lijst van bedrijven en categorieën waarin zij niet wil beleggen. SPMS heeft een beleid op het uitsluiten van:

- producenten van controversiële wapens, nucleaire wapens en handvuurwapens voor civiel gebruik,
- bedrijven actief in tabak en cannabis,
- bedrijven in kolen en teerzanden,
- bedrijven die zich schuldig maken aan ernstige milieuovertredingen,
- overtreders van UN Global Compact
- bedrijven met een slecht ondernemingsbestuur (corporate governance)

Daarnaast beleggen we om de schijn van belangenverstrengelingen te voorkomen niet in Nederlandse ziekenhuizen. En beleggen we ook niet in staatsobligaties van landen die gesanctioneerd zijn door Nederland, de Europese Unie en/of de Verenigde Naties. Na de Russische inval in Oekraïne in 2022 heeft SPMS besloten om alle beleggingen in Rusland met onmiddellijke ingang te bevriezen. Dit besluit gaat dus verder dan enkel de gesanctioneerde bedrijven die al op basis van de genoemde sanctiewetgeving uitgesloten zijn.

Nieuwe uitsluitingen in ons beleid per 2022

De lijst van uitsluitingen toetsen we regelmatig aan bijvoorbeeld wetgeving en aan wat er leeft bij de deelnemers. En we passen deze aan als dat nodig en gewenst is. De meest recente toevoeging is het uitsluiten van bedrijven die een slecht ondernemingsbestuur laten zien. Wij denken dat bedrijven met een matig bestuursmodel, bijvoorbeeld waarbij fraude heeft kunnen plaatsvinden, op de lange termijn geen aantrekkelijke beleggingen zijn. Op basis van dit nieuw criterium zal SPMS in 2023 7 extra bedrijven uitsluiten, waaronder de Japanse autofabrikant Nissan Motor.

SPMS maakt elk jaar een update van de uitsluitingenlijsten. Deze zijn niet statisch – elk jaar komen er bedrijven bij of een enkele keer gaat er een bedrijf af. De input daarvoor komt van een gerenommeerde organisatie op het gebied van data en beleggen: MSCI.

Voor 2023 heeft MSCI een aantal bedrijven opnieuw tegen het licht gehouden. Een nieuwe naam op onze uitsluitingenlijst is daarbij Coca-Cola, op basis van het criterium 'ernstige milieuovertredingen'. De Amerikaanse frisdrankenproducent maakt volgens MSCI te weinig progressie waar het gaat om plasticvervuiling, ondanks de belofte in 2022 om per 2030 25% van alle flessen recyclebaar te maken. Plastic voor eenmalig gebruik is een bedreiging voor de biodiversiteit, en bovendien past het niet in een transitie naar een klimaatbestendige economie.

Ga naar spms.nl/uitsluiten en bekijk welke bedrijven SPMS uitsluit

Specialist aan het woord

‘Je voetafdruk kleiner maken’

Martijn Brakman (46) is anesthesioloog in Tjongerschans in Heerenveen. Hij is getrouwd en heeft twee kinderen (10 en 7).

Vind je het belangrijk dat SPMS duurzaam belegt?

‘Heel belangrijk. Als medisch specialisten proberen we gezondheid te bevorderen en ziekten te voorkomen. Duurzaam beleggen voor ons pensioen hoort daar ook bij. We moeten voorkomen dat we terechtkomen in een situatie waar klimaat en milieu gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Het meest voor de hand liggende voorbeeld is de temperatuur. Met name oudere mensen en jonge kinderen kunnen heel slecht tegen hoge temperaturen. Ook is het belangrijk voor onze gezondheid dat we het water en de lucht schoon houden.’

Probeer je in je werk duurzaamheid te bevorderen?

‘Zeker. Mensen voelen de noodzaak en organisaties worden ook steeds meer verplicht om zich met duurzaamheid bezig te houden. De gezondheidszorg draagt behoorlijk bij aan de uitstoot van broeikasgassen. In mijn eigen vakgebied is er ook uitstoot van anesthesiedampen. We doen een proef om anesthesiedampen af te vangen met filters die gerecycled kunnen worden. Ook scheiden we afval. Dat is in een ziekenhuis lastig, omdat er veel afvalstromen zijn,

waaronder besmet afval. Op de OK scheiden we sinds kort plastic waarvan duidelijk is dat het niet met patiënten in aanraking is geweest en waar geen medicijnen in hebben gezeten. Verder probeert het ziekenhuis gft-afval te scheiden. Ook werken we sinds corona meer digitaal. Als de patiënt niet voor ieder consult fysiek aanwezig hoeft te zijn in het ziekenhuis, betekent dat een autorit minder. Het zijn allemaal manieren om je voetafdruk kleiner te maken.’

Wat doe je privé?

‘We scheiden ons afval en gft gaat op de composthoop. We proberen zo min mogelijk plastic in huis te halen. Als je naar de supermarkt gaat is dat lastig, maar er zijn bedrijven waar je online producten zonder plastic verpakking kunt kopen. Verder hebben we zonnepanelen en een elektrische auto. Naar congressen binnen een actieradius van 1200 km ga ik met de elektrische auto. Als congressen verder weg zijn, ga ik niet meer.’

Interview met Tom van Rijsewijk

‘Je kunt nu al uitrekenen wat er straks aan groene energie gebouwd gaat worden’

‘Is het rendement goed, is het risico laag, is het duurzaam?’ Dat zijn een paar van de aspecten waar Tom van Rijsewijk naar kijkt als hij projecten selecteert voor de fondsen van SPMS.

Wie is Tom van Rijsewijk

Tom van Rijsewijk is managing director bij Macquarie Group, een Australische asset manager die wereldwijd opereert en marktleider is op het gebied van investeringen in infrastructuur. Van Rijsewijk werkt op het Londense kantoor van Macquarie en geeft leiding aan een team dat verschillende “infrastructure debt”-fondsen beheert. SPMS belegt in twee van deze fondsen.

Van Rijsewijk woont sinds 15 jaar in Londen. Voordat hij in 2013 bij Macquarie in dienst trad, werkte hij bij de ING Bank in Londen.

Wat zijn beleggingen in infrastructuur?

‘Denk aan zaken die essentieel zijn voor de maatschappij en vaak een monopolistisch karakter hebben. Dat kan bijvoorbeeld een tolweg zijn, maar ook een internetverbinding of een windpark. Het zijn projecten die bij de bouw veel geld kosten, dus grote investeringen. Daarna zijn de onderhoudskosten laag. En je weet vrij zeker dat je rendement maakt. Mensen zullen zich via de tolweg verplaatsen van A naar B. Er is misschien ook nog een lokaal weggetje, maar dat is niet voor iedereen de oplossing. En er is weinig concurrentie. Niemand zal een tolweg aanleggen naast een andere tolweg.’

Hoe beleg je in infrastructuur?

‘Je kunt aandelen kopen in en je kunt leningen verstrekken. Macquarie doet het allebei. Mijn team houdt zich alleen bezig met leningen, vaak wel voor een termijn van 20 of 30 jaar. Voor leningen geldt, in vergelijking met aandelen, dat zowel het rendement als het risico lager is. Je verstrekt een lening, je rendement is de rente die je bent overeengekomen en je risico is

bepikt. Investeren in infrastructuur biedt relatief veel zekerheid over een langere termijn.’

Geef eens een voorbeeld van zo’n investering.

‘We hebben een lening van 100 miljoen euro verstrekt – van SPMS en andere beleggers – aan Falck Renewables, een bedrijf met een portfolio van wind- en zonneparken in verschillende Europese landen en Noord-Amerika. Veel van hun wind- en zonneparken zijn al operationeel en genereren inkomsten. Die inkomsten zijn een mix van subsidies van de verschillende overheden en betalingen van bedrijven die de energie kopen. Daarnaast is Falck bezig met het ontwikkelen van nieuwe parken.’

Waar let je op bij de selectie van projecten?

‘Op de meest uiteenlopende aspecten. Wat is het verwachte rendement? Wat is het risico dat de rente niet betaald wordt, of dat de afbetalingen niet op tijd plaatsvinden? Het rendement bepalen is makkelijk, maar risico’s vaststellen is complex. Met name omdat het vaak om langetermijninvesteringen gaat. Risico’s zijn bijvoorbeeld: loopt de bouw vertraging op, worden

materialen op tijd geleverd? En bij een windpark is het ook belangrijk om te weten wat de opbrengst is bij een goed of een slecht jaar; in sommige jaren waait het meer dan in andere jaren. Ook kijken we naar klimaataspecten. Welke energie zou er gebruikt worden als hier geen windpark was? Kolen, gas? Hoeveel CO₂-uitstoot besparen we met het windpark? Hoeveel huishoudens maken er gebruik van? Verder kijken we of het windpark overlast kan veroorzaken voor omwonenden of schadelijk kan zijn voor vogels. Want dan loop je het risico dat de overheid zegt dat de vergunning ten onrechte verstrekt is en ligt het park stil. Ook willen we weten wat de procedures zijn om het personeel veilig te laten werken. Naast al die onderzoeken en checks is het vaak ook belangrijk om het management te ontmoeten en daar een gevoel bij te krijgen.’

In welke fondsen van jullie belegt SPMS?

‘In een algemeen Global Infrastructure Debt Fund en in ons groene fonds, het Green Energy Debt Fund. Voor al onze infrastructuur debt-fondsen geldt dat we bij de selectie van projecten kijken naar ESG-factoren (environment, social, governance). Hoe zit het met

kinderarbeid, mensenrechten, “modern slavery”? Hoe wordt de onderneming geleid? Is er sprake van omkoping, worden er steekpenningen betaald? Daarnaast geldt voor ons groene fonds dat alle projecten voldoen aan de EU Taxonomie. Dat betekent dat elk project een positieve bijdrage moet leveren aan het beperken van de klimaatverandering en dat het tegelijkertijd geen schade veroorzaakt. Dat speelt bijvoorbeeld als je zonnepanelen plaatst, terwijl er bij de productie van die panelen ernstige problemen zijn met de werkomstandigheden. Tot slot kijken we of een investering robuust is; functioneert het project waarin we investeren ook als het klimaat verandert, bijvoorbeeld als de temperatuur stijgt?’

Zijn er voldoende projecten om in te investeren?

‘Het worden er steeds meer. Voor 2050 geldt net-zero, dus je kunt nu al uitrekenen wat er aan groene energie gebouwd gaat worden. De komende tien jaar wordt per jaar veel meer gebouwd dan de afgelopen tien jaar.’

Wat doe je zelf?

‘Ik fiets naar mijn werk, wat hier lang niet iedereen doet. Verder probeer ik bewust met energie om te gaan. We hebben thuis een warmtepomp. De laatste twee keren dat ik naar Nederland ging, kwam ik met de trein. Dat is iets duurder, maar beter voor het milieu. Ik wil niet meer altijd het vliegtuig pakken, maar kiezen voor een mix.’

Biodiversiteit

Wat is biodiversiteit?

Biodiversiteit, ofwel soortenrijkdom, is waaruit onze natuurlijke wereld bestaat. Het omvat alle soorten planten, dieren en micro-organismen. Al deze soorten werken samen in een ecosysteem en zorgen zo voor evenwicht in de natuur.

Waarom is dit een thema waarvoor SPMS zich inzet?

De afgelopen decennia is steeds duidelijker geworden dat het slecht gaat met die natuur. In 2009 presenteerde een groep vooraanstaande wetenschappers (Röckstrom et. al) in Nature het artikel "Planetary Boundaries".

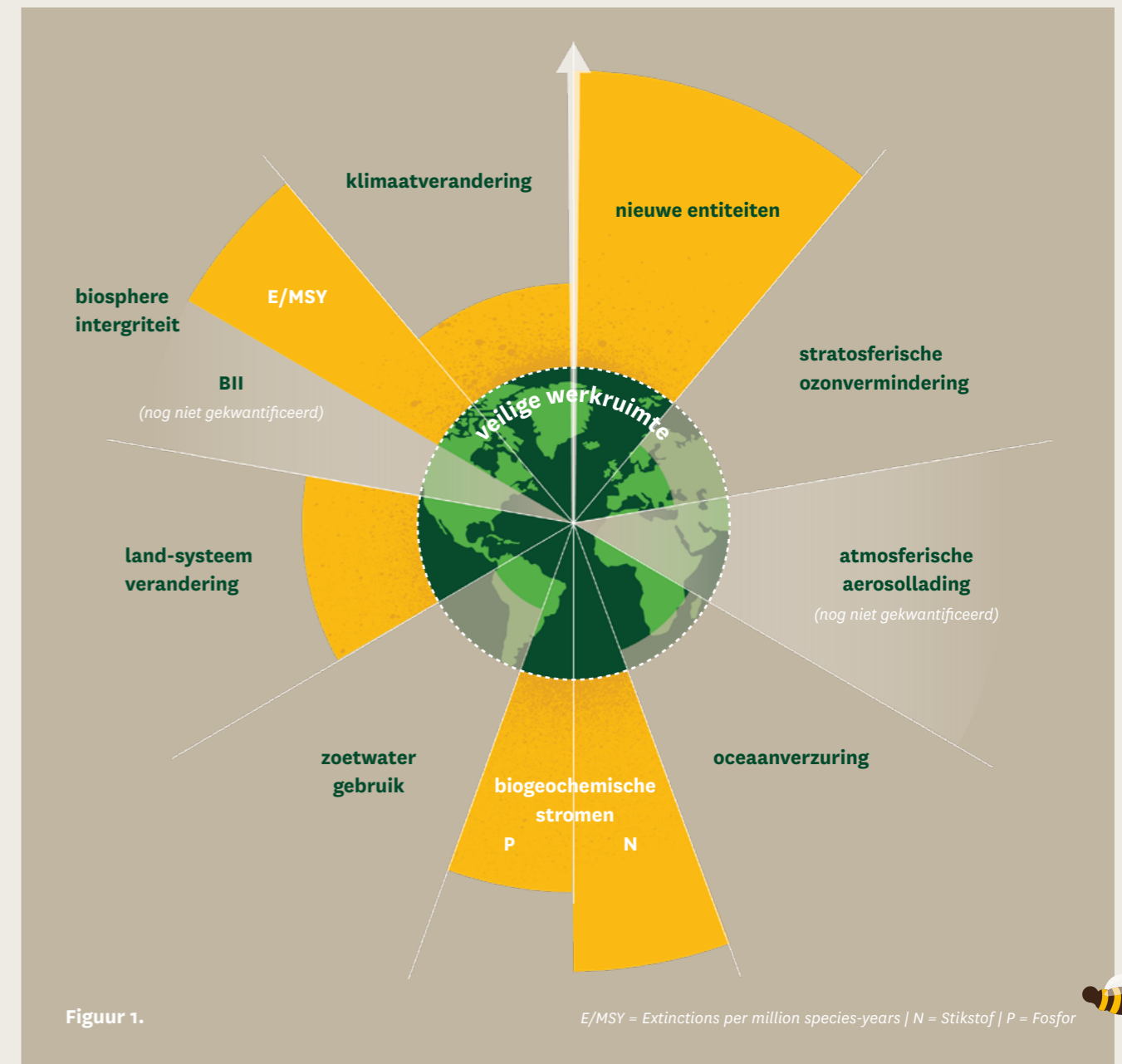
Daarin laten zij zien hoe menselijk handelen sinds de industriële revolutie verantwoordelijk is voor vergaande milieu degradatie. De auteurs stellen negen planetaire grenzen vast waarbinnen de mensheid moet navigeren om duurzaam gebruik te kunnen blijven maken van de hulpbronnen van

de planeet Aarde. Daarin werd biodiversiteit als het meest problematische gezien. In een recente studie in 2022 is aangetoond dat de omstandigheden er onverminderd slecht voor staan, zie figuur 1.

Ook een recent rapport van het WWF laat zien dat de populatiegrootte van vissen, vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen sinds 1970 met bijna 70% is afgenomen. Over de hele wereld worden gewervelde dieren en insectenbestuivers met uitsterven bedreigd, bijenpopulaties hollen hard achteruit, 75% van het land is aanzienlijk veranderd, 32% van de bossen is verloren en in de afgelopen 30 jaar is de helft van het koraal verdwenen.

Biodiversiteitsverlies heeft directe gevolgen voor de menselijke gezondheid als ecosystemendiensten niet langer toereikend zijn om aan sociale en economische behoeften te voldoen. Indirect beïnvloeden veranderingen in ecosystemendiensten levensonderhoud, inkomen, lokale migratie en kunnen soms zelfs politieke conflicten veroorzaken of verergeren. Dus uiteindelijk kan het verlies van biodiversiteit ook financiële gevolgen

Figuur 1.

E/MSY = Extinctions per million species-years | N = Stikstof | P = Fosfor

‘Zo wordt de wereldwijde sterfte van bijen geassocieerd met het overmatig gebruik van pesticiden door de landbouwsector. Die sterfte heeft gevolgen voor dezelfde sector, omdat bijen nodig zijn voor bestuiving van de meeste groentegewassen en fruitbomen.’

hebben, de beleggingen raken, en daarmee het pensioen van SPMS.

VBDO 2022: Biodiversiteit eindelijk op de agenda

Nadat bedrijven biodiversiteit jarenlang links lieten liggen, wordt het inmiddels door het grote merendeel gezien als materieel thema. Dit blijkt uit onderzoek van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) onder 38 Nederlandse, beursgenoteerde bedrijven. Veel organisaties zijn afhankelijk van biodiversiteit voor hun activiteiten en hebben er omgekeerd ook impact op. Zo wordt de wereldwijde sterfte van bijen geassocieerd met het overmatig gebruik van pesticiden door de landbouwsector. Die sterfte heeft gevolgen voor dezelfde sector, omdat bijen nodig zijn voor bestuiving van de meeste groentegewassen en fruitbomen.

‘In de periodes 2003-2005 en 2010-2013 keken we al eerder in hoeverre dit thema bij het bedrijfsleven op de agenda stond’, aldus Angélique Laskewitz, directeur van de VBDO. ‘Eigenlijk zien we dat Nederlandse bedrijven er toen nog nauwelijks aandacht aan besteedden, hoewel velen er in één of meerdere opzichten toch afhankelijk van waren, en zijn. Behoud van biodiversiteit is daarom enorm belangrijk, verlies ervan vormt een reëel risico voor ze.’

Hoewel veel bedrijven het belang inzien van biodiversiteit voor hun eigen activiteiten, ontbreekt het vaak aan een gedegen strategie, komt uit het rapport van de VBDO naar voren. Slechts één op de vier bedrijven stelt momenteel uitgebreide, concrete doelen op. ‘We realiseren ons dat het een breed onderwerp is’, zegt Laskewitz.

‘Toch verwachten we dat bedrijven rapporteren over doelstellingen zoals regeneratieve landbouw, vermindering van ontbossing of watergebruik. Het gaat tenslotte niet alleen om hun eigen activiteiten en bestaansrecht, maar om die van ons allemaal.’

Voor de volledige rapportage gaat u naar vbdo.nl of scan de QR-code

Wat doet SPMS?

Uitsluiting

Het thema komt enigszins terug in het uitsluitingsbeleid van SPMS namelijk bij ‘Environmental controversies’. Bedrijven die de biodiversiteit ernstig in gevaar brengen zal SPMS uitsluiten. Een voorbeeld is het niet duurzaam omgaan met plastic door multinationals, zoals Colgate-Palmolive Company. In oktober 2019 kwam uit een rapport van Break Free from Plastic (BFFP) dat de Colgate-Palmolive Company (Colgate-Palmolive) de op 7 na grootste vervuiler van plastic voor eenmalig gebruik was na 484 merkaudits in 51 landen. BFFP is een wereldwijde beweging met meer dan 12.000 organisaties en individuen als deelnemers. Na uitkomen van dit rapport heeft SPMS de aandelen in Colgate-Palmolive Company verkocht.

Engagement

Columbia Threadneedle voert engagement namens ons, en biodiversiteit is een belangrijk aandachtspunt. Zo is er in 2022 696 keer engagement gevoerd over het onderwerp met in totaal 426 bedrijven. Belangrijke kwesties zijn dan hoe bedrijven land gebruiken en extra aandacht voor de gevaren van ontbossing. Er is ook engagement gevoerd met autoproducenten: het leer dat gebruikt wordt voor autostoelen is een belangrijke oorzaak voor ontbossing van de Braziliaanse amazone.

Columbia Threadneedle is ook een van de oprichters van een nieuw wereldwijd initiatief op het gebied van biodiversiteit, namelijk de Nature Action 100+.

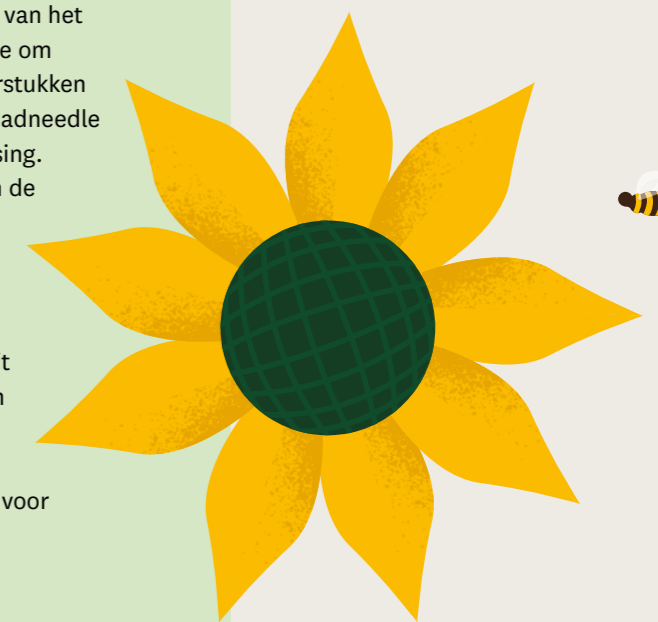
Stemmen

Biodiversiteit als thema komt niet veel voor op aandeelhoudersvergaderingen. Desondanks probeert Columbia Threadneedle voor SPMS waar mogelijk te stemmen in lijn met onze bezwaren. Zo is in 2022 tegen het voorstel gestemd van het management van de Japanse voedingsproducent Kagome om aandeelhoudersvergaderingen en bijbehorende vergaderstukken alleen nog maar digitaal te doen. Volgens Columbia Threadneedle publiceert Kagome onvoldoende over haar rol in ontbossing. Fysieke aandeelhoudersvergaderingen zijn essentieel om de onderneming en haar directeuren hierop te kunnen aanspreken.

Biodiversiteit kenmerkt zich door een relatief gebrek aan data en transparantie. Dat resulteert erin dat SPMS op dit moment nog relatief weinig met het onderwerp kan doen om in de daadwerkelijke beleggingen op te sturen. Wij verwachten echter dat dit op termijn zal verbeteren, en daarmee zou het ook een mogelijk thema kunnen zijn voor onze komende impactbeleggingen.

Voor meer informatie over Nature Action 100+ gaat u naar [Natureaction100.org](https://natureaction100.org) of scan de QR-code

‘Gebrek aan biodiversiteit levert risico’s op voor de hele financiële sector’

‘Als je al actie onderneemt om klimaatverandering tegen te gaan, onderneem je ook al actie om biodiversiteitsverlies tegen te gaan. Dat is een mooi begin voor de financiële sector’, zegt Merel Hendriks.

Wat zijn de risico’s van gebrek aan biodiversiteit?

‘Die zijn heel uiteenlopend. Denk aan de verschillende bestuivers zoals bijen die je nodig hebt om groenten en fruit te laten groeien. Grote voedselproducenten zijn afhankelijk van biodiversiteit om voedsel te kunnen produceren. Water is ook een voorbeeld. Een gezond ecosysteem is beter in staat om veel water te bufferen. Daardoor loop je minder overstromingsrisico’s, waardoor vastgoed schade kan oplopen. Ook is het bufferen van water van belang nu we steeds vaker te maken hebben met droge periodes. Een gezonde bodembiodiversiteit kan bijdragen aan betere landbouw. Bovendien neemt de waarde van grond af als de grondkwaliteit slecht is.’

Ligt de focus van de werkgroep op mens en milieu, of op financiële risico’s?

‘Alle participanten in de werkgroep hebben hun eigen invalshoek. Persoonlijk vind ik het allerbelangrijkste dat we biodiversiteit behouden en

Wie is Merel Hendriks?

Merel Hendriks is voorzitter van de Werkgroep Biodiversiteit van het Platform duurzame financiering van De Nederlandsche Bank. Hendriks, die een combinatie van milieuwetenschappen en economie studeerde en zich eerder bij EY bezighield met duurzaamheid in de financiële sector, is sustainability officer bij NWB bank (Nederlandse Waterschapsbank). Verschillende banken, verzekeraars, asset managers en pensioenuitvoerders, het ministerie van LNV en het Erasmus Platform voor Duurzame Waardecreatie zijn lid van de Werkgroep Biodiversiteit. Het belangrijkste doel van de werkgroep is kennisdeling. Zo is er bijvoorbeeld een e-learning ontwikkeld over biodiversiteit.

waar mogelijk herstellen. Het financiële risico komt voort uit het verlies van biodiversiteit. Als we positieve impact uitoefenen op biodiversiteit kunnen we hopelijk ook de risico’s mitigeren.

In eerste instantie was het doel van de werkgroep bekendheid geven aan het belang van biodiversiteit en hier aandacht voor vragen. Nu houden we ons

Is biodiversiteitsverlies tegengaan iets anders dan klimaatverandering tegengaan?

‘Het goede nieuws voor de financiële sector is: als je al actie onderneemt om klimaatverandering tegen te gaan, onderneem je ook al actie om biodiversiteitsverlies tegen te gaan. Klimaatverandering is namelijk een enorme driver voor biodiversiteitsverlies. Klimaatverandering leidt tot minder biodiversiteit.

‘Klimaatverandering is namelijk een enorme driver voor biodiversiteitsverlies.’

vooral bezig met kennis delen, elkaar motiveren en de duurzaamheid in de sector versnellen.’

Er zijn vijf drivers van biodiversiteitsverlies. Veranderend land- en zeegebruik, vervuiling, gebruik en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen, klimaatverandering en invasieve soorten. Hoe kun je deze risico’s identificeren in je beleggingsportefeuille?

‘Die drivers maken het gemakkelijker. Het meten van biodiversiteit als concept is ingewikkelder. Dat heeft ermee te maken dat het een uitdaging is biodiversiteit te meten en uit te drukken in één meetbare indicator. Bij klimaat kan dat wel, daar meten we alles in CO₂-equivalent. We zijn als sector actief aan het onderzoeken hoe we onze impact kunnen bepalen op ieder van deze vijf drivers en dat is een goede eerste stap om impact op biodiversiteit te meten. Watergebruik is bijvoorbeeld goed kwantificeerbaar voor bedrijven. Met invasieve soorten ligt het weliswaar iets ingewikkelder, maar deze drivers maken het makkelijker om de eerste stap te zetten.’

Investeren in biodiversiteit zorgt voor meer natuur en dat is goed voor het klimaat. Natuur is een enorme klimaatbuffer, omdat het CO₂ opneemt. Die twee kunnen elkaar versterken. Wat pensioenfondsen nu doen op het gebied van klimaat, kunnen ze heel goed uitrollen naar biodiversiteit. Met engagement en uitsluiting kunnen pensioenfondsen een belangrijke rol spelen.’

Zie je alleen risico’s of zijn er ook kansen voor beleggers?

‘Je moet aandacht hebben voor beide factoren. Zelf richt ik me het liefst op positieve impact. Je kunt de risico’s mitigeren als je positieve investeringen doet. De Nature Action 100, die afgelopen december bij een conferentie in Montreal is gelanceerd, is ook een goed initiatief. Investeerders kunnen zich daarbij aansluiten.’

Dit is een ingekorte versie van een interview dat in februari 2023 verscheen in het Magazine van de Pensioenfederatie.

Wat doe je zelf?

‘Iedereen kan een steentje bijdragen, ben ik van mening. Zo eet ik al heel lang geen vlees meer, heb ik geen auto en probeer ik zo min mogelijk nieuwe spullen te kopen. Ook probeer ik waar mogelijk met de trein op vakantie te gaan. Dat is soms nog wel wat uitzoekwerk en kostbaar, maar het zorgt wel iedere keer weer voor een leuke reis.’

Interview met Mark van Baal

‘Je stem gebruiken is effectiever dan uitsluiten’

‘Als pensioenfonds ben je mede-eigenaar van de bedrijven waarin je belegt’, zegt Mark van Baal van Follow This. ‘Dat betekent dat je de koers van het bedrijf kunt bepalen.’

Wie is Mark van Baal?

Mark van Baal schreef als journalist veel over energie. Als ingenieur vond hij dat de energietransitie te langzaam ging. In zijn ogen moest Shell als innovatiefste bedrijf in de olie-industrie het goede voorbeeld geven. Daarom kocht hij aandelen Shell en stelde hij vragen op aandeelhoudersvergaderingen. De eerste keer, in 2015, werd hij niet serieus genomen. Daarna richtte hij Follow This op. Vorig jaar stemde 20% van de aandeelhouders mee met de resolutie van Follow This. Vanaf € 9 kunnen individuen of organisaties groene aandeelhouder worden bij Follow This. Follow This koopt van dat geld aandelen van Shell of een andere oliemaatschappij. Mensen kunnen ook hun eigen aandelen aanmelden.

Hoe kunnen pensioenfondsen bijdragen aan de klimaatdoelstellingen?

‘Door ervoor te zorgen dat de belangrijkste oorzaak van de klimaatverandering, de olie-industrie, verandert. Dat is echt het beste wat je kunt doen. Als pensioenfonds ben je mede-eigenaar van de bedrijven waarin je belegt. Je kunt invloed uitoefenen door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Bijvoorbeeld tegen een bestuurslid of voor de klimaatresolutie die Follow This op de agenda zet. Je kunt zo je macht maximaal gebruiken.’

Wat staat er in jullie klimaatresolutie?

‘Wij zeggen dat oliebedrijven doelen moeten stellen om hun emissie omlaag te brengen in lijn met het Parijs-akkoord. De enige manier om dat te doen is stoppen met olie en gas en massaal investeren in duurzame energie. Maar dat staat niet in onze resolutie, want dat is een beslissing die de bestuurders van een onderneming zelf moeten nemen. Dat doen we bewust zo, want pensioenfondsen willen niet op de stoel van bestuurders zitten.’

Zijn de klimaatresoluties effectief?

‘In 2016 stemden de aandeelhouders van Shell over onze eerste klimaatresolutie. Toen stemde 2,7% van de aandeelhouders voor. Het jaar erop was dat 6% en in 2021 30%. In 2022 daalde het naar 20%. Dat komt doordat de olie-industrie na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne overtuigend campagne voerde dat de energiecrisis belangrijker is dan de klimaatcrisis en dat er juist in olie en gas geïnvesteerd moest worden. Maar 20% van de stemmen is nog steeds veel. Vorig jaar stemden de 10 grootste Nederlandse beleggers vóór de resolutie. Zij willen dat het bedrijf echt verandert en de emissies omlaag brengt. Dat Shell schoorvoetend in beweging komt is te danken aan de aandeelhouders.’

Wat zeg je tegen mensen die vinden dat een pensioenfonds alleen naar rendement moet kijken?

‘Dan moet je juist voor de resoluties van Follow This stemmen, want het langetermijnrendement is in gevaar door klimaatverandering. Als we het Parijs-akkoord niet halen, ontstaan er extreme weersomstandigheden, over-

stromingen en mislukte oogsten. Dat is slecht voor de wereldeconomie. En wat slecht is voor de wereldeconomie is slecht voor pensioenfondsen, want dan kunnen ze geen goede rendementen meer halen. Het langetermijnderendement van je totale beleggingsportefeuille is belangrijker dan het kortetermijnderendement van een paar bedrijven in die portefeuille.'

Wat vind je ervan als pensioenfondsen beleggingen in olie en gas uitsluiten?

'Dan ben je die aandelen kwijt en heb je geen invloed meer en gaan de bedrijven door met het verwoesten van het klimaat. Je stem gebruiken is effectiever dan uitsluiten. Pensioenfondsen zeiden altijd: we doen aan engagement. Dat is gesprekken voeren achter gesloten deuren. Pensioenfondsen lieten zich door bedrijven wijs maken dat goed engagement alleen kan als je een goede relatie hebt met de bestuurders van de bedrijven. Om die relatie niet in gevaar te brengen verbonden pensioenfondsen geen consequenties aan

engagement. Ze gingen bijvoorbeeld niet op aandeelhoudersvergaderingen tegen het bestuur stemmen. Je kunt beter toegeven dat je engagement niet effectief was en dat je nu je stem gaat gebruiken. Dat werkt.'

Dus niet uitsluiten?

'Tabak kun je uitsluiten. Tabak wordt al jaren uitgesloten en dat heeft de tabaksindustrie niet veranderd. Tabak kun je niet veranderen, maar oliebedrijven wel. Zij kunnen andere energie gaan leveren. We hebben de oliebedrijven heel hard nodig in de energietransitie. Dus blijf erin en gebruik je invloed.'

Wanneer heb je je doel bereikt?

'Als de olie-industrie de klimaatcrisis bestrijdt in plaats van verergert. Dit zijn de bedrijven die het klimaatakkoord kunnen maken of breken.'

Wat doe je zelf?

'Ons dak ligt vol zonnepanelen, binnen Europa neem ik de trein en ik eet geen vlees. Maar ik beseef ook dat ik zelf het verschil niet kan maken. Daarom spreek ik de mensen aan die het verschil wel kunnen maken. Ik kan een paar duizend euro investeren, zij kunnen miljarden investeren.'

Maatschappelijk verantwoord beleggen

2022 was een jaar van multi-crisis: Covid, oorlog, energie, handel, inflatie en ongerustheid over technologische ontwikkelingen speelden op en versterkten elkaar. Ook klimaatverandering was een thema dat volop in de belangstelling stond. De Russische inval in Oekraïne deed de energieprijzen de pan uit rijzen en zorgde voor een enorme druk op de energie-zekerheid en -betaalbaarheid, vooral in Europa, waar de prioriteiten van de regeringen snel verschoven van het koolstofvrij maken naar het dichtend van de energiekloof. Kolenproducenten en olie- en gasbedrijven profiteerden hiervan, hoewel hogere prijzen voor fossiele brandstoffen ook hernieuwbare energie en waterstof rendabeler maakten. Ondertussen creëerde een verdere polarisatie van de meningen in de VS over Environment Social en Governance (ESG) thema's in het algemeen, en klimaatverandering in het bijzonder, een complexe context voor dialoog (engagement) met bedrijven in de beleggingsportefeuille.

Op sociaal gebied zien we dat bedrijven en consumenten non-stop dienstverlening verwachten, 24 uur per dag, maar ook een breder en voortdurend veranderend assortiment. Mede door de aanhoudende druk op de prijzen wordt de kans steeds groter dat werknemers in de toeleveringsketen, vooral in opkomende landen, worden gedwongen overuren te maken, dat er neerwaartse druk op de lonen ontstaat en dat leveranciers worden gedwon-

gen meer productie uit te besteden. Tegelijkertijd worden consumenten zich steeds meer bewust van de herkomst van producten en de omstandigheden waaronder deze worden geproduceerd.

Engagement, stemmen, uitsluitingen in 2022

Het engagementprogramma speelt een belangrijke rol in de uitwerking van ons streven naar lange termijn waarde creatie. Het is bovendien een belangrijk instrument waarmee ESG due diligence wordt vormgegeven: identificatie, beoordeling en mitigatie van duurzaamheidsrisico's van de portefeuille op maatschappij en milieu én van duurzaamheidsrisico's die mogelijk een materiële impact hebben op de beleggingsportefeuille.

Identificatie en beoordeling van materiële daadwerkelijke en potentiële negatieve impacts is het startpunt van het engagementprogramma waarmee Columbia Threadneedle (zoals BMO GAM na de overname heet) namens SPMS invulling geeft aan het mitigatieproces. Mitigatie vindt plaats binnen de drie werkstromen van het engagementprogramma: engagement met prioriteitsbedrijven, thematisch engagement en (reactief) engagement dat zich richt op het snel aanspreken van bedrijven in geval van controverses:

Ondernemingen met prioriteit

Intensieve en frequente dialoog met ondernemingen met hoge risico's

Thema-engagement op specifieke projecten

Reactieve engagement

Snelle actie op controverses en schendingen

Het programma met prioriteitsbedrijven richt zich op potentiële negatieve impact en strategische ESG-risico's. Jaarlijks worden ondernemingen geselecteerd die als risicovol worden beoordeeld en die een groot gewicht hebben in de portefeuille. Hierbij hanteert Columbia Threadneedle een systematische methode van kwantitatieve analyse op basis van ESG-data en scores, gecombineerd met een kwalitatieve beoordeling door eigen analyses. Startpunt is een beoordeling van ESG-prestaties en risicoclassificatie van ondernemingen in de portefeuille aan de hand van ESG-ratings: absolute scores, relatieve scores (ten opzichte van de sector) en veranderingen in de tijd. De uitkomst hiervan is inzicht in prestaties van ondernemingen op belangrijke duurzaamheidsthema's zoals CO₂-uitstoot, arbeidsomstandigheden en corruptie. Daarnaast richt de analyse zich op kernpunten van corporate governance, zoals onafhankelijkheid van bestuur en belangen van minderheidsaandeelhouders.

Vervolgens worden de prestaties en strategie van ondernemingen die als belangrijk en risicovol worden geëvalueerd, kwalitatief beoordeeld, onder andere op basis van engagementervaring uit het verleden. Ook wordt daarbij beoordeeld of engagement succesvol kan zijn en of het de juiste mitigatiestrategie is. Voor de analyses wordt

gebruik gemaakt van gegevens en inzichten van Columbia Threadneedle, MSCI ESG en ISS.

Thematisch engagement

Naast ESG-risico's op het niveau van ondernemingen, worden ieder jaar ESG-thema's, trends en risico's geïdentificeerd die van invloed zijn op groepen ondernemingen, bijvoorbeeld binnen sectoren of regio's. Deze thema's worden uitgewerkt in projecten die ter stemming zijn voorgelegd. Ook dit jaar heeft SPMS zijn stem gebruikt om invloed uit te oefenen op de projectkeuze. Projecten hebben doorgaans een looptijd van twee tot drie jaar. In 2022 waren dat onder andere volgende projecten:

Climate Action 100+

(SDG 7, 13)

We blijven betrokken bij het Climate Action 100+ (CA100+) initiatief, waarbij wij als mede-leider van het engagementprogramma met 8 ondernemingen optreden en actief betrokken zijn bij nog eens 40 ondernemingen. We dragen ook bij aan de strategische richting van CA100+ via de nieuwe Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC) Adviesgroep.

CA100+ is een initiatief om ervoor te zorgen dat 's werelds grootste bedrijven ter wereld die broeikasgassen uitstoten actie ondernemen op het gebied van klimaatverandering. In totaal wordt met 167 bedrijven die cruciaal zijn voor de overgang naar een koolstofarme wereldeconomie engagement gevoerd door de groep van betrokken beleggers. De drie vooraf overeengekomen uitdagingen voor deze bedrijven zijn:

- Een sterk bestuurskader inzake klimaatverandering

- Actie ondernemen om de uitstoot van broeikasgassen in de hele waardeketen te verminderen.
- Meer openheid van zaken geven.

In 2022 hadden we meer dan 50 CA100+ engagementsvergaderingen. Dit resulteerde in het bereiken van verschillende belangrijke mijlpalen bij ondernemingen waarmee we betrokken waren, waaronder:

- In de automobielsector heeft Stellantis (onder andere Peugeot, Opel, Fiat en Jeep) zijn netto nul in 2050-strategie bekendgemaakt en hebben Mercedes-Benz en Toyota klimaatlobbyrapporten gepubliceerd.
- Dominion Energy heeft de reikwijdte van haar netto nul-doelstelling uitgebreid met Scope 3-emissies (toeleveranciers en klanten), die 44% van haar voetafdruk uitmaken.

Fysieke risico's van klimaatverandering

(SDG 13)

Dit jaar hebben wij een gerichte reeks ondernemingen benaderd om te begrijpen hoe hun risicosystemen ook fysieke klimaatrisico's zoals toename van overstromingen, extreme droogte en stormen, meenemen. We baseren ons daarbij op het IIGCC rapport 'Physical Climate Risks and Opportunities'. In 2022 hebben wij Nokia, Renesas, Infineon, Lonza en Roche gesproken. We hebben ook gesproken met bouwbedrijf Vinci en elektriciteitsbedrijf Quanta Services over hun fysieke risico's; daarnaast hebben we het onderwerp ingebed in verschillende engagements over klimaatverandering, onder andere met bedrijven in de sectoren cement en staal.

De resultaten van de eerste gespreksronde wijzen erop dat de rapportage en het beheer van fysieke klimaatrisico's in het algemeen nog in de kinderschoe-

Bescherming van biodiversiteit

(SDG 8, 12, 14, 15)

Het biodiversiteitsproject begon met 21 bedrijven die als zeer invloedrijk waren aangemerkt. Het doel was meer inzicht te krijgen in de risico's, effecten en best practices op dit gebied, alvorens de reikwijdte van ons werk te vergroten. Deze uitbreiding verliep snel: van januari tot half december 2022 zijn 661 gesprekken gevoerd met 409 bedrijven over natuurkwesties. We hebben gebruik kunnen maken van de inzichten uit deze engagements om een kader te ontwikkelen dat zal worden gebruikt als leidraad voor beoordeling van bedrijven en voor toekomstige engagements.

In 2022 hebben we ons verdiept in de ketens van de auto-industrie, waar leer en rubber belangrijke bronnen van ontbossing zijn die minder aandacht krijgen dan ontbossing in de voedingsindustrie.

Hoogtepunten van onze engagement waren de verbetering van de natuurstrategieën van mijnbouw, waarbij zowel Teck Resources als BHP natuurpositieve doelstellingen hebben vastgesteld. Bedrijven als BP en TC Energy hebben onze aanbeveling om toe te treden tot het Taskforce for Nature-related Financial Disclosures-forum opgevolgd en vonden dat uiterst nuttig, terwijl Iberdrola een voortrekkersrol blijft spelen met een robuuste strategie en een boekhouding van natuurlijk kapitaal. Archer-Daniels-Midland heeft zijn termijn voor een ontbossingsvrije productie verkort van 2030 tot 2025.

We hebben ook 15 banken in opkomende markten aangesproken op het belang van biodiversiteitsbeheer. Banken in Azië hebben al beleid voor palmolie, maar hun bredere biodiversiteitsaanpak moet worden verbeterd.

We zijn onderdeel van de Lead Investor Group die het Nature Action 100-initiatief voor gezamenlijke engagement heeft opgezet. Nature Action 100 beoogt meer ambitie en actie van bedrijven om het verlies van natuur en de achteruitgang van biodiversiteit aan te pakken. Investeerders zullen bedrijven in belangrijke sectoren aanspreken die belangrijk worden geacht voor het doel om het verlies aan natuur en biodiversiteit tegen 2030 te beëindigen. Zij zullen ervoor zorgen dat bedrijven tijdig de nodige maatregelen nemen om de natuur en de ecosystemen te beschermen en te herstellen en willen ook beleidsmakers betrekken bij de resultaten van COP15.

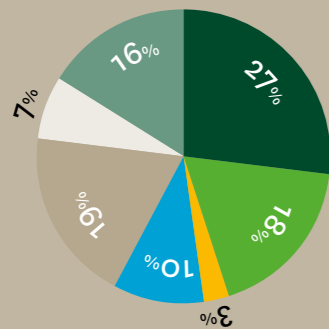
nen staan. Biotech bedrijf Lonza meldt bijvoorbeeld dat het nog bezig is met de ontwikkeling van een kader voor klimaatbeheer dat rekening houdt met fysieke risico's, terwijl farmaconcern Roche nog worstelt met de vraag hoe het de rapportage, modellering en beoordeling van fysieke risico's moet aanpakken. Bouwbedrijf Vinci meldt

dat de verzekeringspremies al stijgen doordat verzekeringen rekening houden met fysieke risico's, en verklaart dat het in 2023 uitgebreide scenarioanalyses wil publiceren waarin fysieke risico's aan bod komen. Halfgeleiderbedrijf Infineon heeft een proces voor fysieke klimaatrisico's ingesteld voor de Raad van Bestuur. Omdat drie van

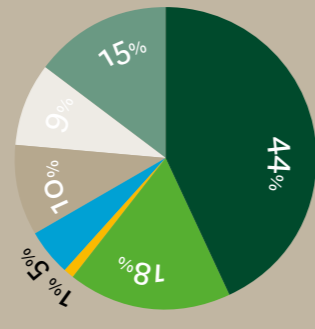
Engagement in cijfers

In 2022 zijn 486 ondernemingen in 37 landen aangesproken, over de volgende onderwerpen:

- Klimaatverandering
- Milieuzorg
- Bedrijfsethiek
- Mensenrechten
- Arbeidsomstandigheden
- Volksgezondheid
- Corporate Governance

Engagement heeft in 2022 175 keer aantoonbaar resultaat heeft opgeleverd op de volgende onderwerpen:

- Klimaatverandering
- Milieuzorg
- Bedrijfsethiek
- Mensenrechten
- Arbeidsomstandigheden
- Volksgezondheid
- Corporate Governance

Wij beoordelen de engagement activiteiten en -resultaten ook naar bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. In 2022 zijn de grootste bijdragen behaald op SDG 12 duurzame consumptie en productie (18%) en SDG 13 klimaatverandering (22%).

Engagement voorbeeld:

Stellantis

Stellantis is een van de grootste autofabrikanten ter wereld en is het resultaat van een fusie in 2021 tussen het Italiaans-Amerikaanse Fiat Chrysler Automobiles (FCA) en de Franse Peugeot SA Group (PSA). FCA liep van oudsher achter bij de sector voor wat betreft klimaatverandering en elektrificatie, terwijl PSA juist tot de voorlopers behoorde. Stellantis was in 2021 nog traag met het delen van informatie over de klimaatstrategie.

We hebben Stellantis het afgelopen jaar zes keer gesproken over klimaatverandering, o.a. met het hoofd Sustainability, de Strategy Lead en de CFO. Onze verzoeken waren dat Stellantis een ambitieus net zero streefdoel formuleert en inzet op een voortvarende

strategie voor elektrische auto's. We gaven uitgebreide feedback over de specifieke maatstaven die volgens ons best practice in de sector zijn en aan de hand waarvan de klimaatprestaties kunnen worden beoordeeld. Inmiddels is de onderneming gekomen met het strategisch plan voor de komende tien jaar, inclusief een net zero uitstootdoel voor 2038 in de hele keten, naast een verlaging van de uitstootintensiteit van 50% in 2030 van het totale productieproces. Er is verder een omzetdoel voor 2030 geformuleerd van 100% elektrische personenauto's in Europa en 50% elektrische personenauto's en kleine vrachtwagens in de VS.

Veel details over de manier waarop Stellantis deze doelen wil bereiken, zijn er niet. Maar we schatten de ambitie

hoog in. Vooral ten opzichte van de concurrentie in Europa is het streefdoel van 2038 ambitieus: Mercedes streeft naar 2039 en VW en BMW naar 2050. We verleggen onze focus dit jaar van klimaatdoelen naar strategie, klimaatlobby en duurzame inkoop. We verwachten dat Stellantis nadere gegevens publiceert over de strategie waarmee die streefdoelen moeten worden bereikt, onder andere over de geplande investeringen. Een aantal Europese autofabrikanten heeft dit jaar een verslag over klimaatlobbyen gepubliceerd en we willen dat ook van Stellantis. Tot slot gaan we met de onderneming in gesprek over duurzame inkoop en de circulaire economie.

de productielocaties van Infineon zich in regio's met watertekorten bevinden, heeft het bedrijf bijbehorende doelstellingen voor waterverbruik vastgesteld. Met behulp van een datamodel over fysieke risico's hebben we vastgesteld welke sectoren de komende 10 tot 30 jaar een groot risico lopen door water- en hittestress in Europa om focus aan te brengen in het programma voor 2023: nutsbedrijven, chemie en levensmiddelen en dranken. Wij zullen ons ook richten op bouwbedrijven, gezien de cruciale rol die verstedelijking zal spelen bij de beperking van en aanpassing aan risico's.

Mensenrechten en rechten inheemse bevolking in de energiesector

(SDG 16)

Dit project begon in 2021 met het ontwikkelen van een beter begrip van de problemen en goede voorbeelden in de sector door middel van gesprekken met bedrijven en deskundigen over de hele wereld. Vervolgens zijn we in gesprek gegaan met ondernemingen, waaronder verschillende in de olie- en gassector.

In totaal hebben we 37 gesprekken gevoerd met 25 bedrijven over de rechten van inheemse volkeren.

Hoewel de acties van de Australische mijnbouwbedrijven ertoe hebben geleid dat beleggers zich meer bewust zijn geworden van inheemse mensenrechtenkwesties, vormt de energietransitie ook een uitdaging nu bedrijven nieuwe locaties ontwikkelen om grondstoffen voor de energietransitie te winnen. De vernietiging van de Juukan Gorge grot door mijnbouwbedrijf Rio Tinto leidde tot een reactie van investeerders die resulteerde in een aanzienlijke verandering van leiderschap bij het bedrijf en een herziening door de meeste sectorgenoten van hun beleid en processen inzake inheemse rechten.

Aangezien de natuur inherent verbonden is met de levenswijze en cultuur van veel inheemse volkeren, hebben wij ook aangedrongen op een brede aanpak van het beheer van zowel inheemse rechten als natuurbehoud. Zo hebben wij tijdens gesprekken met de oliebedrijven BP, Shell en ConocoPhillips gewezen op het belang van de betrokkenheid van lokale gemeenschappen bij de ontwikkeling van plannen voor biodiversiteitsbeheer.

Terwijl de mijnbouwsector zijn normen sterk lijkt te hebben verbeterd dankzij

de aandacht die aan hen is besteed, blijft de olie- en gassector achter. Wij zullen blijven toezien op ontwikkeling en uitvoering van verbeterd beleid.

Sociale audits

(SDG 1, 8)

Dit jaar zijn we begonnen met een tweeledig project gericht op de controlepraktijken in de keten van winkelbedrijven en de op controle- en verificatie diensten van ESG-auditors. Via dit project hebben we belangrijke inzichten verkregen in de manier waarop audits worden gebruikt om arbeidsomstandigheden te verbeteren en mensenrechtenrisico's te beperken. Een belangrijk onderwerp was het aanmoedigen van winkelbedrijven om hun due diligence-aanpak voor de toeleveringsketen te verbreden.

Wij constateren dat winkelbedrijven in verschillende mate afhankelijk zijn van audits en dat de meeste ondernemingen meer dan alleen audits in hun due diligence-kader hebben opgenomen. Bij bedrijven die aan het begin van hun ontwikkeling van risicobeheer van de toeleveringsketen staan, zien we een focus op beleidsverklaringen, het opbouwen van capaciteit en begrip

'Aangezien de natuur inherent verbonden is met de levenswijze en cultuur van veel inheemse volkeren, hebben wij ook aangedrongen op een brede aanpak van het beheer van zowel inheemse rechten als natuurbehoud.'

door middel van initiatieven met meerdere belanghebbenden en het laten uitvoeren van audits.

Audits zijn over het algemeen slechts een indicatie van risico's voor klanten, maar corrigerende maatregelen om problemen op te lossen zijn de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever, de winkelbedrijven. Hierop spreken wij ze aan. Bij alle audits die wij hebben gesproken, is voorlichting over belangrijke sociale- en milieurisico's en corrigerende maatregelen een integraal onderdeel van de dienstverlening.

Met de komst van wetgeving die bestuurders van ondernemingen aansprakelijk kan stellen voor een gebrek aan sociale controle (due dilligence) van de toeleveringsketen, is verificatie door derden van cruciaal belang geworden. Een thema dat wij in 2023 zullen onderzoeken is de perceptie dat te veel wordt vertrouwd op beperkte zekerheid in plaats van op redelijke zekerheid. Redelijke zekerheid ('reasonable assurance') heeft een grotere reikwijdte, een hogere frequentie en vereist aanzienlijke toegang tot gegevens. Wij zullen ondernemingen vragen om meer duidelijkheid over de reikwijdte, de resultaten en de corrigerende maatregelen van hun audit- en due diligence-programma's voor de toeleveranciers.

Reactief engagementprogramma
Dit programma richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen van de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties door ondernemingen in portefeuille beoordeeld door Columbia

Engagement voorbeeld:

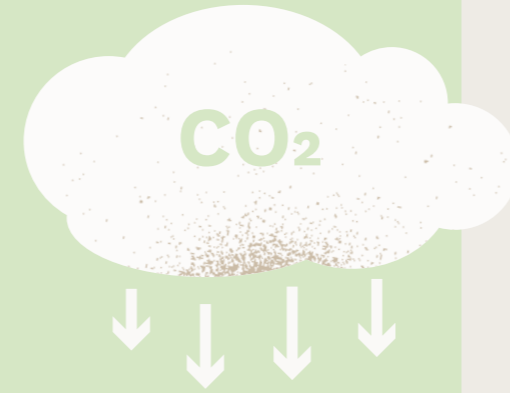
Phillips 66

Als grote olieraffineerder is Phillips 66 een belangrijke aanjager van klimaatverandering. Het bedrijf loopt door zijn focus op fossiele brandstoffen bovendien transitierisico's door de wereldwijde ontwikkeling richting koolstofarmere brandstoffen die de vraag naar olieproducten zal doen afnemen. Eind 2021 heeft Phillips 66 als een van de eerste Amerikaanse oliemaatschappijen CO₂-reductiedoelen voor het gebruik van zijn producten (scope 3) gepubliceerd: 15% van de emissie-intensiteit in 2030. Het bedrijf heeft daarnaast een intensiteitsdoel voor de eigen activiteiten (scope 1 en 2) aangekondigd van 30% in 2030 en 50% in 2050.

Hoewel genomen stappen vooruitgang betekenen, is deze strategie allesbehalve afgestemd op een traject naar 1,5°C. Bovendien zijn ze gebaseerd op intensiteit, dus een garantie van absolute emissiereducties is er niet. We hebben de onderneming aangesproken op de aannames voor de strategie. Volgens ons zijn de aannames voor de beschikbaarheid van duurzame energie en vooral ook de kostenvoordelen weinig realistisch

Threadneedle, mede op basis van onderzoek door gespecialiseerde dataleveranciers. Daarbij wordt geprioriteerd naar ernst van de schending (wat wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming erop.

Engagement met geselecteerde ondernemingen richt zich op het

en valt er in de bedrijfsactiviteiten meer CO₂-reductie te realiseren.

Positief is dat de onderneming het afgelopen anderhalf jaar talloze investeringen heeft gedaan in energietransitie, waaronder in waterstof en oplaadfaciliteiten voor elektrische auto's en grondstoffen voor batterijen. Dat komt de plannen voor de scope 3-afbouw ten goede.

Phillips 66 stelt zich open voor engagement en we hebben prima toegang gekregen tot de experts en het topmanagement. Het bedrijf zoekt voorzichtig zijn weg in de energietransitie. Een teken van goede intenties is het streven om kwantitatieve uitstoot doelen te koppelen aan de beloning van bestuurders. De onderneming is relatief goed gepositioneerd om zijn klimaat- en energietransitie strategie op korte termijn te versterken. We zullen Phillips 66 hierop blijven aanspreken, ook om het ambitieniveau omhoog te krijgen.

beëindigen van de schending, aanpak van de negatieve effecten door herstel en/of verhaal en het voorkomen van schade in de toekomst.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Wij zien stemmen als een belangrijk onderdeel van actief aandeelhouder-schap. De verwachtingen van de ondernemingen waarin wordt belegd en de uitvoering van ons stembeleid, vloeien voort uit de Nederlandse Corporate Governance Code en de OESO en ICGN (International Corporate Governance Network) principes van goed ondernemingsbestuur.

Voor het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen onderschrijven wij de corporate governance richtlijnen, waarin rekening wordt gehouden met duurzaamheid op het gebied van milieu en sociale factoren, mede gebaseerd op de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de VN mensenrechten-richtlijn. Door middel van stemmen op afstand (proxy voting) zijn wij in staat wereldwijd van ons stemrecht gebruik te maken.

De belangrijkste aandachtsgebieden bij het stemmen in 2022 waren beheersing van sociale- en milieurisico's inclusief klimaatverandering en biodiversiteit; onafhankelijkheid en diversiteit van bestuur; beloningsverschillen binnen ondernemingen.

In totaal hebben wij op 4278 aandeelhoudersvergaderingen gestemd. Daarbij is in 25,5% van alle geagendeerde voorstellen tegen het advies van het bestuur gestemd. Van de tegenstemmen gebeurde dit vooral bij Benoemingen (59,3%) en Beloningen (24,7%).

In 2022 hebben wij via het stembeleid ondernemingen actief aangespoord bij te dragen aan verlaging van de wereldwijde uitstoot van CO₂. Hiertoe heeft onze stemuitvoerder een proces ontwikkeld waarbij wordt geïdentificeerd welke bedrijven waarin wij beleggen op basis van een aantal criteria achterlopen met beheersing van klimaatrisico's. Bij deze klimaatachterblijvers in hoog risico-sectoren, zoals energie, mijnbouw en transport, stemden we

vervolgens tegen voorstellen van het bestuur, zoals herbenoemingen.

Stemvoorbeeld:

NextEra

Het Amerikaanse nutsbedrijf NextEra had niet voldaan aan onze criteria voor klimaatrapportage die wij aan CO₂-intensieve ondernemingen stellen, bijvoorbeeld ondernemingen die zijn opgenomen in Climate Action 100+ (CA100+), zoals NextEra. Voorafgaand aan de aandeelhoudersvergadering hebben we bovendien vastgesteld dat NextEra geen sterke Net-zero-ambitie had geformuleerd. Als reactie hierop hebben we verschillende bestuurders

verantwoordelijk gehouden door tegen hun herbenoeming te stemmen.

Kort na de aandeelhoudersvergadering kondigde het bedrijf aan zijn ambitie voor net-zero CO₂-emissies in 2045 te bereiken, en noemde het een "Real Zero™" doelstelling. De ambitie en de daaropvolgende rapportage die dat doel formaliseerde, waren goede stappen en wij zullen met het bedrijf in gesprek blijven om toe te zien op de strategische plannen om de doelen te bereiken.

Vooruitblik 2023

Het tegengaan van klimaatverandering en het beschermen van biodiversiteit blijven prioriteiten. Naast deze belangrijke milieukwesties zal de nadruk liggen bij mensenrechtenkwesties en diversiteit van besturen.

Klimaat & Biodiversiteit

Binnen het klimaatprogramma zal ook in 2023 ingezet worden op 'net zero'-toezeggingen van energiebedrijven en de financiële sector. Het engagement op het thema biodiversiteit zal zich richten op ontbossing die wordt veroorzaakt in de toeleveringsketens van de levensmiddelenindustrie, door mijnbouw en door transport. Ook de financiële sector zal worden aangesproken.

Diversiteit van bestuur

In Azië is het nog steeds gebruikelijk dat raden van bestuur volledig uit

mannen bestaan. Zuid-Korea heeft de laagste genderdiversiteit in de raad van bestuur (4,2%), gevolgd door Japan (8,2%) en Taiwan (12,2%). Regelgevers zoals in Maleisië, India en Hongkong hebben al druk uitgeoefend om de uitsluitend door mannen bezette bestuurskamers af te schaffen. Er is echter nog veel ruimte voor verbetering, die we willen onderzoeken, om ervoor te zorgen dat er actie wordt ondernomen. We starten een engagement project, gericht op de grootste bedrijven in Azië die nog steeds een volledig mannelijke raad van bestuur hebben.

Bescherming van de mensenrechten binnen de toeleveringsketens

In 2023 zal het beschermen van mensenrechten een prioriteit blijven. Daarbij wordt met name gekeken naar de implementatie van due diligence binnen de toeleveringsketens. Dit is tevens van belang voor bedrijfscontinuïteit en het versterken van toeleveringsketen. Nadrukkelijke aandacht zal uitgaan naar kwaliteit van de sociale audits van bedrijven. In de kleding-, detailhandel- en dienstensector wordt nagegaan of bedrijven hun verplichtingen op het gebied van mensenrechten en arbeidsnormen nakomen.

Gebruikte Afkortingen

CA100+	Climate Action 100+ is een initiatief van beleggers om ervoor te zorgen dat 's werelds grootste bedrijven ter wereld die broeikasgassen uitstoten meer actie ondernemen op het gebied van klimaatverandering.
CTI	Columbia Threadneedle Investments, voorheen BMO Global Asset Management, is een wereldwijde vermogensbeheergroep die in lijn met het beleggingsbeleid namens SPMS stemt op aandeelhoudersvergaderingen
CO2	Kooldioxide; het belangrijkste broeikasgas
ESG	Environment, Social and Governance; milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur
ICGN	International Corporate Governance Network; een internationale organisatie voor de ontwikkeling van normen voor goed ondernemingsbestuur
IMVB	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen; In het IMVB-convenant hebben Nederlandse pensioenfondsen afspraken gemaakt over het voorkomen van misstanden bij bedrijven waarin ze beleggen
MVB	Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
NZAOA	Net Zero Asset Owner Alliance, een wereldwijd samenwerkingsverband van vermogensbeheerders zoals pensioenfondsen, die zich als doel stellen om de eigen investeringen in lijn te brengen met de klimaatdoelen van Parijs: het beperken van de gemiddelde wereldwijde temperatuurstijging tot 1,5 graden Celsius
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling; De OESO heeft richtlijnen opgesteld voor verantwoord internationaal ondernemen
PRI	Principles for Responsible Investing; wereldwijde vereniging van meer dan 3.000 pensioenfondsen, vermogensbeheerders en bedrijven die verantwoord beleggen willen bevorderen
SDG	Sustainable Development Goals, de Duurzame Ontwikkelingsdoelen zoals opgesteld door de Verenigde Naties in 2015
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation; Europese wetgeving die voorschrijft waaraan de informatieverschaffing van pensioenfondsen over de duurzaamheid van hun beleggingen aan moet voldoen
VBDO	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

Colofon

Redactie SPMS & APG
Concept en realisatie APG
Vormgeving APG

Deze uitgave wordt primair digitaal verzonden aan onze deelnemers en andere betrokkenen. Daarnaast is er een beperkt aantal exemplaren op 100% gerecyceld, FSC-gecertificeerd papier beschikbaar.

SPMS

stichting pensioenfonds
medisch specialisten

Verantwoord beleggen in ontwikkeling

